

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XIII. Leges haud facilè mutandas esse.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Quod si quia non debet, ideo non vultis licere, sine dubio id non debet licere quod male sit, & vtrig, hoc ipso prauidetur licere quod bene sit. Si bonum inuenire esse, quod lex tua prohibuit, nonne ex illo prauidetur prohibere me non potest, quod si malum esset iure prohiberet?

Lycurgi leges emendata.

Silex tua errauit, puto ab homine concepta est, neq, enim de caelo ruit. Miramini hominem aut errare potuisse in lege condenda, aut respicere in reprobanda? Nonne & ipse Lycurgi leges à Lacedaemonis emendata, tantum auctori suo doloris inculcerunt, ut in secessu inedia de semetipso iudicaret.

Romana leges emendata.

Nonne & vos quotidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis totam illam veterem & squalentem siluam legum nouis Principalium rescriptorum & edictorum securibus truncatis & caditis? Nonne vanissimas Papias leges, quae ante liberos suscipi cogant, quam Iulie matrimonium contrahi, post tanta auctoritatis senectutem, heri Seuerus constantissimus Principum exclusit? Sed & iudicatos in partes secari à creditoribus, leges erant: consensu tamen publico crudelitas posset aera est; & in pudoris notam capitis poena conuersa est, bonorum adhibita proscriptione, suffundere maluit hominis sanguinem quam effundere.

In legibus 12. Tabularum c. 8. de nexis, Tertius nundinis capite penas luito, aut trans Tiberim peregre ito. At si plures erunt, id est si plures creditores, quibus addictus est debitor, Tertius nundinis partes secanto, si plures, minusue fecerunt, sine fraude esto. Hanc legem etiam Romuli, crudelem, anno urbis 630. abrogarunt. Sublata est etiam auarissima veterum legum crudelitas in miserimos hominum, Romana mancipia, qui cum aeterna nobilissimam seruitutem tolerassent, velut pecora in utilitatem vendebantur ad bestias. Late patens, & in multa centena millia grassata crudelitas, sero demum refracta. Lege Cornelia de Sicariis teneri responsum est, qui seruum sine iudice ad bestias dederit, vendiderit, emeritue eius rei causa. Modestini l. circumedere. §. 1. ad l. Corn. de Sicar. Cum vero crudelitas augetur, Senatus consultis, & lege Petronia, adempta est dominis potestas seruorum suo arbitrio, sine iudicio sententia ad bestias tradendi. Martianus idem vetuit; & demum tota illa potestas vitæ & necis dominis ablata, imo etiam ne supra modum saeuirent, quamuis citra mortem, cautum est. Mart. l. domini. 42. de contrah. empt.

CAPVT XIII.

Leges haud facile mutandas esse.

Iusta causa est, cur leges mutantur.

§. 1. Mutari posse leges, atque adeo debere; crebroq; mutatas esse iam teste Tertull. docui. Voluit hoc Iulius Caesar, tentatum est sub Adriano, fecit Theodosius, Iustinianus, Carolus Magnus, Alphonfus, Carolus Quartus, & nunc indies Principes. Quia non modo locis, & moribus, sed temporibus etiam sunt accommodandæ. Imo id fieri posse docent ipsi libri legum, & August. lib. 3. Confess. c. 7. Et non nouerant iustitiam veram interiorem non ex consuetudine iudicantem, sed ex lege Rectissima Dei omnipotentis, quae formarentur mores regionum & dierum pro regionibus & diebus, cum ipsa vbiq; ac simplex esset, non alibi alia, nec alias aliter, secundum quam iusti essent Abraham & Isaac & Iacob & Moyses & David, & illi omnes laudati ore Dei, sed eos ab imperiti iudicari iniquos, iudicantibus & humano die, & vniuersos mores humani generis ex parte moris sui meritis tanquam si quis nescius in armamentis, quid cuiq; membro commodatum sit, Ocrea velut caput congei, & galea calceari, & murmure quod non apte conueniat: aut in vno die indicto à pomeridianis horis iusticio, quisquam stomachetur, non sibi concedi, quid venale proponere, quia mane concessum est: aut in vna domo videat aliquid tractari manibus à quoquam seruo, quod facere non sinatur qui pocula ministrat, aut aliquid post praesepia fieri quod antemensam prohibeatur, & indignetur, cum sit vnum habitaculum & vna familia, non vbiq; atq; omnibus idem tribui. Sic sunt isti qui indignantur cum audie-

runt illo saeculo licuisse iustis aliquid, quod isto non licet iustis, & quia illis aliud precepit Deus, istis aliud pro temporalibus causis, cum eadem iustitia vtrig, seruierint: cum in vno homine & in vno die, & in vno edibus videant aliud alii membro congruere, & aliud iam dudum licuisse, & post horam non licere, quiddam in illo angulo permitti aut iuberi. & in isto iuste vetetur & vindicetur. Nunquid iustitia varia est & mutabilis? Sed tempora quibus praesidet, pariter eunt, tempora enim sunt. Homines autem quorum vita super terram brevis est, quia sensu non valent causas contexere saeculorum priorum, aliarumq; gentium quas experti non sunt, cum his quas experti sunt, in vno autem corpore vel die vel domo facile possunt videre, quid cui membro, quibus momentis, quibus partibus personae congruat, in illis offenduntur, his seruiunt.

Idem quoque sentit Aristot. l. 2. polit. c. 8. Dubitant enim quidam, vtrumne detrimentosum, an vtile sit, leges patrias mouere & mutare, si qua sit alia melior. Itaq; non est facile ei, quod dictum est de premio is decernendo, quia aliquid ex usu ciuitatis, assentiri, & concedere, si non expedit Reipubl. quicquam immutare. Euenire autem potest, ut aliqui suadeant vel legum abrogationem, vel Reip. administranda forma commutationem, tanquam commune bonum. Sed quoniam in hunc sermonem incidimus, praestiterit etiam pauca hac de re disputare. Habet enim, ut diximus, dubitationem. Et videtur sanè satius esse commutare. In aliis enim scientiis hoc profuit: ut medicina commutata à patriis institutis, & ars corporum exercendorum, quam gymnasticam Graeci appellant, omnes deniq; artes & facultates mutatae magnas rebus publicis utilitates attulerunt. Quare quoniam & civilis prudentia in his numeranda est, nimirum de ea quoq; necessario idem est sentiendum. Argumentum eorum quae dicimus, ex factis & euentis sumere possit aliquis. Leges enim antiquas valde simplices esse, & barbaricas. Nam & gladios gestare, & vxores alter ab altero emere Graeci solebant: reliquaq; antiqua instituta, stolidia prorsus & stulta sunt: verbi gratia, lex est Cumis de iis, quae ad eadem pertinent, si quis accusator aliquem testium numerum produxerit, qui sibi cognati sint, reum cadis poena teneri.

Male igitur tollendæ celeritè, quæ videntur inutiles, lente. Agelilaus ob Leuetricam pugnam vno die leges suspendit, quæ quidem re ostendit, leges & stables esse debere, nec penitus immutabiles. Praestat vero labi & sensum interire, permittere.

§. 2. Legum perseverantia vel est omnino immutabilis, vel certo modo. Simpliciter immutabilis est lex aeterna & naturalis; nam illa à Deo aeternum mansura lata est, & materia obiecta ejus, ex se honestum est, ideoq; abrogari obligatio non potest. Lex vero Dei caeremonialis vetus jam abrogata est, non ad finem mundi perseverabit. Leges humane mutari possunt, nec vlla ita ferri potest, ut perpetuo sit immutabilis; quia à legislatore, ut successore, qui pari sit potestate praeditus, vel Repub. ipsa potest abrogari. Franciscus Soarez triplicem legis humane perpetuitatem agnoscit. Prima quia cum legislatore non moritur, secunda; quia posteros obligat. Tertia, quia semper durat, donec vel reuocetur, vel materia ejus ita mutetur, ut iusta esse desinat. Primo modo fere legislator obligat, & ea est legum consuetudo, sic enim nunc legem distinguunt à præcepto, quod temporarium est. Sed hoc jam vitatum est, olim lex etiam dicebatur præceptum, aut iustum temporarium. Malim itaque legem distinguere in temporariam, & perpetuam. De hac igitur agendum duratione.

Lex naturalis est immutabilis.

Lex humana tribus modis dicitur immutabilis.

§. 3. Dicendum itaq; arbitror, Legem cujus fundamentum manet, nec materia iniusta efficitur, non facile immutandam esse, quamuis antiquario illius in speciem commoda videatur: nisi manifeste appareat nouam legem fore praesenti temporum statui commodiorem, nec noua incommoda ex illa mutatione oritura constet. Prudenter sane Cleon censuit, meliorem esse statum Reipublicae, quæ legibus vitur deterioribus, sed firmis, ea, quæ frequenter eas commutat.

Quando lex mutanda.

Constantia saepe praestat melioribus.

Ratio

Commoda
sibi, nocu-
menta re-
storib. im-
putant.

Ratio primaria est. Quia nouitas semper sus-
picionem, ex suspitione querelas; inde commotio-
nem populi, aut optimum efficit. Veterum enim
legum abrogatio nonnullis nocumentum adfert,
noua vero lex quibus prodest, non facit eos amicos
legislatori, quia suspectam habent, quia de eius con-
stantia dubitant, verenturque ne inter tot mutatio-
nes, & illa mutetur. Itaque quibus onerosa est muta-
tio, damnum in solidum principi imputant quibus
lucro, aut honori est; quia sui rationem in commu-
ni lege non putant habitam, non existimant, se villo
beneficio obligatos esse, quæ enim in commune
dantur, ea debere sibi quisque iudicat.

Periculosum
est legem
nouam fer-
re.

Nec expedit inualefcere eam opinionem in fe-
renda lege non publici commodi, sed priuati fauo-
ris, aut alienationis à certo hominum genere habi-
tam esse. Hæc enim opinio odiorum, discordiarum-
que fomitem suggereret, & eos quoque quos iuuat, of-
fendit, & inuidiosos, ideoque inuisos efficit. Res ita-
que plena periculi nouam ferre legem: Non modo
apud Locenses, ubi inserto in collum laqueo legem
suadebant, vt nisi persuasissent continuo obstricta
gula suffocarentur: sed in omni Republica, quia plu-
rimos offendi, nullos nisi leniter conciliari necesse
est.

Veterum le-
gum dam-
na apparer-
e, nouarum
latent.

§. 4. Altera accedit ratio: Ex ingenii humani im-
becillitate & tenui prouidentia, quæ legis qua vitur
offensiones animaduertat, sed alterius, quam medi-
tatur, prouidere omnes non potest. Stipendium
Romani ciuibus suis ad Veios militantibus consti-
tuerunt. Grata res exercitui, sed grauis pluribus, o-
pus enim erat ætario, censibus, exactionibus, atque
ex eo factum, credo vt Camillo offenderentur. No-
uarum legum cupidus vsu venire consuevit, quod iis,
qui via difficili, & contragosa iter carpunt, qui feli-
ces eos prædicant, quos leni agmine aquarum secun-
do fluuio delabi cernunt, sua mala alienis bonis
comparant; at ubi ventos insurgere, jactari cym-
bam, impelli in arenas, allidi ad scopulos adinad-
uertunt, jam de suo se ipsi labore solantur. Magnis
contentionibus plebs Romana obtinuit, vt patriciis
suis æquaretur, leges ea de re conditæ sunt, auspicia,
sella curulis, sacerdotia, ipsa dictatura penes ignobi-
les fuit, sed ab eo tempore sibi semper infesta ciuitas
fuit, donec per ciuilia bella ad seruitutem delabere-
tur.

Ecclesiasti-
carum legum
mutatio.

Videmus etiam in Ecclesia non paucas leges tem-
porum successu mutatas, Episcopos aliquando po-
puli eligebant, & consecrandos offerebant; cum ve-
ro ambitio in illa turba sæpè locum virtuti præpere-
ret, vicinis Episcopis, aut Metropolitano, interdum
Imperatori nominatio concessa est. Cum vero hic,
& fauores, & munera intercedere clarum esset; tan-
dem Collegiis Clericorum potestas illa est delegata;
stetit diu lex illa legitima, & complures insignes An-
tistites dedit. Postea vero in quibusdam praua con-
suetudo inualuit, vt non modo Episcopatus, & sus-
fragia licitarentur, sed priuatis statutis ita Episcopum
irriterent, & constringerent, vt in eos, in quos maxi-
mè debuit vim, vigoremque sacrorum canonum exer-
cere non possent. Ante electionem certa decreta, de
sua libertate, de non reformandis moribus conde-
bant, in quas omnes jurabant. si quis recusaret, non
erat dubium, quin omnium leuiorum animos à se
abalienaret. Ita nouæ semper leges, noua trahunt in-
commoda.

Omnis lex
noua mul-
tis nocet.

§. 5. Nec licitum est quidem nouam legem in re
magni momenti rogare, nisi nouitas magno Reipub-
licæ compendio sit.

Nulla enim pene noua lex est, quæ non multis
priuatim plurimum noceat, necesse est igitur, vt ea sit
vtilitas, aut necessitas publica, quæ priuatorum de-

detrimenta compenset. Priuatos enim cum pars sint
& membra magni corporis, pro publico bono ferre
sua damna patiuntur oportet; si vero singulorum da-
mna, nullo publico insigni emolumento pensentur,
iniqua est nouatio. Imo Respublica læditur, cuius
suo nullo fructu membra vexantur.

Lege saluberrima de consilii, & principum senten-
tia statuit pronuper Christianissimus Ludouicus
XIII. Franciæ Rex, ne dignitates, & officia pecunia
emerentur, neque ab eis, qui emissent, vendi possent.
Innumeros magnis incommodis res illa affecit; sed
quia salus patriæ sanctissimam legem exigebat, non
debit ad eam impediendam paucorum æstimatio,
damnumue interuenire. Præsertim cum eo virtutis
certamen, quam nummorum pollicitationes hone-
stius deducant. Lex igitur illa iustissima, sanctissi-
maque fuit.

At vero si publicus fructus absit, & priuata onera
ingrauescant, crimen erit nouæ legis rogatio. Imo
legis etiam abolitæ reductio.

Cum fatalia nomina, factionesque Guelphorum,
& Gibellinorum Italiam scinderent, Florentiæ Gu-
elphi principatum tenere, atque vt amat fieri in parti-
um studiis, lege publica Gibellinos à gerendis Magi-
stratibus arcebant; verum tempore lex obsoleuit,
jamque sine discrimine, magnis in dignitatibus erant
tam qui à Gibellinis, quam Guelphis originem duxis-
sent; cum Hunguerio Guelphorum Princeps legem
veterem, & cum lege odia, simultatesque & pristinas
calamitates renouauit, magno Gibellinorum ma-
lo, deinde suorum interitu, nullo rei communis emo-
lumento. Nihil enim perniciosius, quam pro suo af-
fectu administrare Rempublicam, & leges ære figere,
atque refigere.

§. 6. In mutatione hoc etiam periculum est, quod
rerum nouandarum efficiuntur cupidi, qui priuatis
malis vtgerentur. Dum multas legum aboleri intelli-
gunt, spes improbas concipiunt; optimas etiam abo-
leri posse. Postquam enim semel impetus in leges fa-
ctus est, illa, quarum exitium maxima premia secum
laturum videtur, præcipue impugnantur; Quemad-
modum cum vi capta est ciuitas, non ad nocentissi-
morum, sed ad diuitum fortunas diripiendas discur-
ritur, ita quoque optime legum à terribis maxime
impugnantur.

Cum autem multi ad præsentia nauscant, & ad fu-
tura suspensi viuunt, cum verè dixerit ingeniosus Po-
ëta:

Est quoque cunctarum nouitas gratissima rerum.

Nam

*Vilia sunt nobis quæcumque prioribus annis
Vidimus, & sordet, quicquid spectauimus olim.*

Hæc in rerum nouarum studia propensio lenitate
publica adiuari, & irritari non debet, nihil enim a-
deo firmum erit, quod non conuellatur. Nam reuera
continget, quod in cantilenis fieri Homerus ait;

*Τὴν δ' ἀνδρῶν μᾶλλον ὀφθαλμοῖς ἀνδραγα-
θῆς ἀνδρῶν ἐοικὸς νεώταται ἀμφιπέληται.*

*Eam cantionem maxime celebrant homines,
Quæ audientibus nouissima accidit.*

Ita verò vt νεώτερά τε αὐτὰ ὄμω, novos carminum
flores, ita leges quoque nouas, νεώτερά τε ἀνεκροῦσθαι ab
incude, & foliis recentes insita curiositate postula-
bant. Cui quidem curiositati inimicus adeo Plato ex-
stitit, vt de legum iustitia, & integritate non modo
disputare, sed querere etiam iuuenes vetuerit.

Noua enim, quamvis meliora, interdum offen-
dunt, quod in cibi, potus, cæli mutatione persentien-
tibus, assueta enim quasi naturalia, & similia iuuant,
noua velut contraria percellunt. Claudam hunc lo-
cum sententia Augustini episcopi ad Ianuarium. Ipsa
quippe

Priuatorum
commodis
constat pu-
blica vili-
tas & salus.

Obsoleta-
ges sine eni-
denti bono
non redu-
cenda.

Cum fre-
quens ma-
ratio, etiam
optima con-
cutiuntur.

Cum signa
vicioſa exi-
muntur, et-
tiam inte-
gra luxan-
tur.
Nouitatis
studii mu-
tatione li-
gum inua-
lescit.

Novitas n-
si vitilis sit,
semper no-
cet, media
nulla est.
Mala diffi-
cillime ab-
rogantur.

Lex de
mendiciis
validis re-
vocanda.

quippe mutatio consuetudinis (Legis) etiam quæ adiuvat vi-
litate, novitate perturbat. Quapropter quæ vitilis non est, per-
turbatione infructuosa consequenter noxia est.

§. 7. Leges in quibus error aliquis est, quæq; sub-
to feruntur, aut vitio alicui favere videntur, diffi-
cillime abrogantur. Vitæ, & necis potestas permixta fuit
dominis in servos, antiquissimis legibus, ea magno
conatu, & multis legibus vix revocari potuit. Exem-
plum produco in rebus parvis, quæ tamen vehemen-
ter nocent. Vetus lex est l. ii. c. t. 25. de mendicanti-
bus validis. Cunctis quos in publicum questum incerta men-
ditas vocaverit inspectis, exploretur in singulis & integritas
corporum, & robur annorum, atq; inertibus & absq; vlla de-
bilitate miserandis necessitas inferatur, ut eorum quidem quos
tenet conditio servilis, proditor studiosus & diligens Domi-
num consequatur: eorum vero quos natalium sola libertas per-
sequitur, colonatu perpetuo fulciatur, quisquis huiusmodi le-
nitudinem prodiderit ac probaverit: salua dominis in eos acti-
one, qui vel latebram forte fugitivis, vel mendicatis subeunda
consilium præsiterunt.

Illius legis abrogatio, aut neglectus, quæ mala ad-
ferat, quis non videt? ociofis, furibus, nequissimis
ganeonibus omnia complentur, cum illis ad labo-
rem adhibitis possit juvari Respublica.

Spētaacula pessimo more, crudelissimis legibus
data sunt, vix Christianorum temporum clementia,
Imperatorumq; potentia ea tollere potuit. Quocirca
magna cura sunt ferendæ, examinandæq; ne vitio ro-
gentur.

CAPUT XIV.

Legem eternam esse aliquam, & omnium le- gum fontem esse.

Decreta sūt
actionum
fundamen-
ta.

§. 1. Quamquam practicam politicen tradere mi-
hi propositum sit, & a speculationib. absti-
nere; quia tamen verum est, Actiones honestas fieri
ex decretis, non tantum præceptis, & artes pleraque,
& ex omnibus liberalissimæ, habent decreta sua non
tantum præcepta. Nulla ars sine suis decretis est,
quæ Græci dogmata vocant. Visum est mihi ea quæ
Theologi & Iurisperiti de legibus docent breui com-
prehendere. Ex his enim leges canonicæ & civiles
derivantur. Sic igitur definiunt.

Lex eterna.

§. 2. Lex eterna est dictamen diuinæ mentis, quo
judicat quædam recta esse, & a creaturis observanda,
cum voluntate obligandi creaturas.

§. 3. Secundo. Lex eterna est regula æternæ, &
practicæ veritatis, ad quam natura omnes creatura
obligantur. Irrationales & brutæ tantum naturali-
ter; intelligentes etiam moraliter.

§. 4. Tertio. Lex illa in Deo est necessario, quia
providentia Dei omnia gubernantur; lex vero est
practica ratio totius gubernationis.

§. 5. Quarto. Ratione ab Idea distinguitur, quia
non est rei faciendæ, sed gubernandæ; deinde oblig-
gat, quod Idea non facit. Hæc lex dicitur in Deo,
quamvis nondum promulgata sit, quod si quis de
voce contendat, molesti non erimus.

§. 6. Quinto. Actiones Dei necessariæ, ut genera-
tio filii, processio Spiritus sancti, non subsunt legi æ-
ternæ; quia ex naturali necessitate, non ex providen-
tia sunt.

§. 7. Sexto. Liberæ actiones Dei non dicuntur
proprie esse sub lege æternæ; quia tamen quodam
modo concipiendi infinita prudentia est ratio san-
ctissimæ voluntatis, quemadmodum immutabilitas
est ratio æternitatis, non incommode dicemus, om-
nes actiones Dei liberæ ab legem æternam esse fa-
ctas. Si enim ipsa diuinæ mentis, voluntatis, poten-

tia effecta sub illa lege sunt, igitur & ordinatio, vo-
luntasque effectorum lege illa regitur, hoc est, à se-
ipsa habet, ut immutabili rectitudine agere possit, &
velit.

§. 8. Sine promulgatione lex illa perfecta esse po-
test, quia natura sunt immutabilia ejus decreta & ci-
tra omnem variationem semper obligant, cum pri-
mum ratione creatura vitur. Per se tamen imme-
diate non obligat, sed per alias leges, quocirca cum
non est creatura, potius obligat potentia, quam
actu.

§. 9. Lex æterna secundum se est vna, quemad-
modum diuina providentia & voluntas. Secundum
suos tamen ad materiam diuersam multiplices respec-
tus, multiplex dicitur. Quemadmodum idea, pro-
videntia, voluntas.

§. 10. Ab hac lege omnis quæ est in cæteris legi-
bus obligatio, promanat. Potestas enim omnis à Deo
est, omnis directio ab æterna sapientia procedit. Lex
quidem naturalis, & lex positiva Dei, si spectentur,
nō ut sunt in conceptu & voluntate Dei, sed ut sunt in
creaturis & promulgatæ, sic effectus legis æternæ
censentur, & ab ea immediate vim habent; leges ve-
ro Principum & Rerum publicarum, non eo modo
derivantur ab æterna, sed potestate & voluntate le-
gislatoris creati intercedente.

§. 11. Lex æterna est omnino immutabilis, neq;
enim Deus eam mutare, rejicere, abrogare potest;
suam enim intelligentiam, bonitatemque abnega-
ret. Præcepta tamen ejus quædam sunt immutabi-
lia, ut non mentiendum, non odio habendum De-
um; nunquam enim tolli possunt; alia vero mutabi-
lia, ut circumcisio, Holocausta, similiaque, quæ legis
æternæ præscripto ad tempus correctionis imposita
sunt.

§. 12. Legis naturalis fundamentum est lex æter-
na; hinc spectatur natura intelligentia, & arbitrio
prædita, ut est possibilis, quod enim illi consentane-
um est, bonum est, malum vero quod ab illa, ut ratio-
nem & voluntatem habet, alienum est atque abhor-
rens. Non est tamen proprie lex naturalis, quia non
est præceptum, imo voluntatem Dei antecedit. Idem
sentiendum de dignitatibus, sed generalibus mo-
rum axiomatis; Non esse malum faciendum, Deum
esse colendum, si illa in natura spectentur, ut in ju-
dicio Dei voluntatem illius antecedenti esse concipi-
untur. Eo enim in statu non habent rationem præ-
cepti.

§. 13. Lex naturalis, ut est in creaturis ratione
utentibus, est dictamen rationis naturalis, ideoque
rectæ; quod bonitatem & malitiam, quæ est in ma-
teria necessaria indicat, quodque diuinam volunta-
tem bona necessaria præcipientem, & mala vetan-
tem, obediendique obligationem promulgat. Om-
nis enim materia naturalis necessaria est, ideo iusta,
quia bona, ideo vitia, quia mala. Quocirca nec vlla
creatura ratione & arbitrij libertate creari potest,
quæ lege naturali non teneatur. Effet enim creatu-
ra, cui peccare liceret, quod fieri non potest. Si enim
liceret, peccatum non effet. Lex illa non per homi-
nes, aut signa promulgatur, sed rationi ipsi insita est,
nec ullus tam barbarus est populus, aut corruptus,
cui imposita non sit.

§. 14. Lex naturalis omnium virtutum varia præ-
cepta, vitiorumque prohibitiones continet. Vna ta-
men lex dici potest, quia sub vna ratione boni natu-
ralis servatur.

Firmum, & vnum tenet apud omnes gentes hoc
jus naturale, si actum primum spectes, hoc est, lu-
men naturale intellectus humani, si actum secun-
dum, siue actuale iudicium, siue etiam praus
habitus ex eo iudicio natos, variationem habet.

Quædam